

Delikvence a mládež

**Příspěvek k řešení negativních jevů
v životě mládeže**

ALEXANDER FAZIK
Vojenský historický ústav,
Praha

Socialistická společnost vytváří optimální podmínky pro rozvoj a formování socialistického člověka a způsobu života. Jde o náročný a složitý úkol, jehož řešení vyžaduje delší časové období. Formování nového socialistického člověka neprobíhá bez rozporů, problémů a těžkostí. Vedle pozitivních vlivů se vyskytují i jevy nežádoucí, negativní, které nelze vždy vysvětlit jen jako přežitek minulosti.

Životní podmínky, které vytváří socialistická společnost, jsou základním předpokladem pro rozvoj člověka a zvláště pro rozvoj a uplatnění mladých lidí. „Každý mladý člověk má po vyučení nebo po ukončení studia jistotu, že může pracovat. Slovo ‚nezaměstnanost‘ je u nás neznámým pojmem. I v politickém životě naší země, v naší straně, v SSM a ve všech společenských organizacích Národní fronty dáváme mladým lidem široký prostor.“⁽¹⁾ Tyto skutečnosti oceňuje naprostá většina mládeže jako základní přednost socialismu. Současně je však nutno zdůraznit, že nové podmínky neformují socialistickou osobnost automaticky. V tomto kontextu vystupuje do popředí narůstající význam a odpovědnost všech činitelů, kteří se podílejí na výchově člověka, jak to zdůraznil i XVI. sjezd KSČ. „Vést mladého člověka ke skromnosti, k úctě k práci, k tomu, aby chápal, že nemůže přicházet jen s požadavky, ale že musí sám přispívat k společnému dílu, to není moralizování. To je nezbytná součást výchovy mladého člověka. Sami dobře víme, že uvědomělého vztahu k povinnostem se nedosahuje jen nařizováním. Nevzniká však ani živelně, automaticky, nýbrž jen trpělivou a soustavnou výchovou, v níž hraje velmi důležitou úlohu nejen to, co mladým lidem říkáme, ale především to, jak sami jednáme a vystupujeme v rodině, ve škole, na pracovišti i v občanském životě.“ [Zpráva 1981: 32]

Výchova nového socialistického člověka se nutně uskutečňuje i v procesu překonávání negativních rysů a přežitků, probíhá v zápase s měšťáckými a maloměšťáckými pozůstatky v ideologii i v praxi, s maloburžoazní nepřátelskou psychologií všude tam, kde se projevuje. Překonávání těchto negativních vlivů a postojů je dlouhodobým procesem. Zkušenosti ukázaly, že povrchnost, netrpělivost a formalismus ve výchovné práci neurychlují, nýbrž zpomalují realizaci výchovných cílů. Jen tam, kde je výchovná práce cílevědomá, soustavná a koordinovaná [zejména mezi školou a rodinou] lze očekávat lepší výsledky. Není jistě náhodné, že XVI. sjezd KSČ klade právě na tyto dva činitele tak velký důraz.

(1) Z vystoupení soudruha G. Husáka na setkání mládeže s představiteli strany a státu. Rudé právo, 16. 6. 1979, s. 2.

Není v silách naší socialistické společnosti, aby zcela odstranila nebo zamezila existenci a působení některých jevů, které jsou v rozporu s jejími cíli a zájmy. Jde zejména o jevy sociální povahy, jež se v praktickém jednání některých, zvláště mladých lidí nebo skupin projevují jako vyhraněný egoismus, nerespektující zájem společnosti, ale i jako protispolečenské nebo kriminální jednání. V právní literatuře jsou zahrnovány pod pojem delikvence.

Problematika delikvence je aktuálním předmětem zájmu sociologů, právníků, psychologů a pedagogů. Již v roce 1977 na setkání mládeže s představiteli strany a státu a zejména na XVI. sjezdu KSČ(2) upozorňoval s. Gustáv Husák na vážnost a nutnost řešení problémů těchto mladých lidí, jejichž hodnotová orientace má negativní rysy.

Nelze přehlédnout skutečnost, že část mladých lidí nedokončí základní školu a vstupuje do pracovního procesu (nejčastěji na nekvalifikované práce) s některými rysy asociálního chování. Tito lidé jsou ve značné míře potenciálními nebo skutečnými nositeli porušování pracovní disciplíny a nízké odpovědnosti. Výrazněji se to projeví vždy tam, kde jejich adaptace probíhá živelně, bez pozitivního vlivu spolupracovníků. Do závodů přichází každým krokem i část chlapců a děvčat, kteří pro nevhodné sociální prostředí, nejčastěji rodinu, musí být od 12 do 18 let umístěni ve výchovných zařízeních. I zde je nutno přihlížet k jejich specifickým podmínkám a pracovní kolektivy spolu s mistry, svazáckou a odborovou organizací musí hledat adekvátní cesty k usnadnění jejich adaptace a socializace. Tito mladí lidé jsou zvláště citliví na způsob, jakým se s nimi jedná, a oceňují ty, kteří vůči nim uplatňují vlídné slovo a taktně jim pomáhají při překonávání překážek v životě.

Předpokladem účinnosti výchovného působení je vždy znalost objektu. Bez této znalosti nelze ani účinně výchovně působit, ani tvořivě aplikovat pedagogické principy v konkrétních podmínkách daného pracoviště, skupiny, pracovního kolektivu. Cenným zdrojem informací zde jsou sociologické, psychologické a pedagogické výzkumy. „Hlavním zřetelem výzkumu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže jsou etické a sociologické aspekty. Jde především o výzkum hodnotových orientací a poruch v socializačních procesech. „... sledované jevy musejí být zkoumány nikoli abstraktně, ale z pozic konkrétního historického přístupu a třídní analýzy...“ [Štípek—Chaloupka—Oplová 1980: 91].

Obecná charakteristika delikventní mládeže

V sociologické, sociálně psychologické, pedagogické a právní literatuře se vyskytuje značná různorodost v pojetí delikvence a morálně narušených jedinců [Jakovlev 1973; Faltin 1972; Švancar—Suchý 1972; Vaniš 1974; Štípek 1974]. Častěji je používán termín delikvent než termín „morálně narušený“ jedinec.

Výzkumy, statistická šetření uskutečněná v minulých letech, jakož i poznatky ze sociologických výzkumů ukázaly, že delikventní mládež se v různých věkových pásmech vyznačuje některými specifickými sociálně psychologickými znaky, které jsou obecně determinovány sociálně demografickými a sociálně psychologickými faktory.

(2) „Mezi některými mladými lidmi se setkáváme okrajově i s negativními jevy. Také tomu musí SSM věnovat pozornost.“ [Zpráva o činnosti 1981 : 32]

Sociálně psychologické znaky:

- nevyváženost osobnostních rysů, zejména zvýšená agresivita a psychologické odchylky;
- nižší schopnost přizpůsobit se nové situaci;
- paušální odmítání společenských norem, a zejména nedocení institucionální výchovné autority; podléhání vlivům part s negativním zaměřením;
- jednostranná hodnotová orientace zpravidla na jednu dimenzi hodnot, a to zvláště materiální povahy;
- průměrná nebo podprůměrná inteligence;
- téměř bezcílné trávení volného času;
- absence hodnotných životních cílů a životních vzorů.

K tomu přistupují mlhavé nebo scestné životní plány, bezcílnost a podléhání falešné módnosti, náhodám dne a nezájem na řešení celospolečenských problémů mladých lidí a socialistické společnosti.

Sociálně demografické faktory

Delikventi se rekrutují zejména z rozvrácených a neúplných rodin, dále z rodin, kde rodiče nebo sourozenci jsou delikventy, alkoholiky atd. Častěji pocházejí z rodin světonázorově indiferentních než z rodin světonázorově vyhraněných, z rodin, v nichž hodnotová orientace se koncentruje na materiální hodnoty. Není-li absence výchovných funkcí rodiny kompenzována školou nebo jiným činitelem, pak se negativní hodnotová orientace rodičů zákonitě odráží i na zaměřenosti jejich dětí.

Z údajů generální prokuratury a federálního ministerstva vnitra [Štípek 1974] i z výzkumných zpráv vyplývá, že více než polovina delikventů nemá dokončené základní vzdělání či učňovskou školu nebo do učňovského poměru vůbec nenastoupila. Tendence k záškoláctví, časté porušování školního řádu, špatný prospěch, a zejména zhoršená známka z chování jsou znaky budoucích delikventů. Negativní vztah ke škole může být u některého žáka vyvolán i tím, že je přetěžován, že úkoly na něho kladené nemůže zvládnout. Tím vzniká neadekvátní vztah ke školnímu prostředí.

Mladiství „delikventi“ opouštějí školu s nízkými vědomostmi nezískávají odbornou kvalifikaci a mají nejčastěji jen dispozice vykonávat manuální práce, a to obvykle pod přímou a soustavnou kontrolou mistrů nebo vedoucích skupin apod.

Relativně největší procento delikventů se vyskytuje ve větších aglomeracích a průmyslových centrech. V těchto lokalitách existuje rozsáhlejší síť pohostinství a anonymita, kterou delikventi využívají k výtržnictví a krádežím. Anonymita, tj. vlastně „absence sociální kontroly“ zejména ve větších městech, může být kompenzována jen tím, že se lidé ve svých bydlíštích a pracovištích budou sjednocovat kolem společenských záležitostí, udržovat spolu přátelské styky, společně pečovat o využití volného času dětí a mládeže. To jsou závažné otázky, které právě nyní vstupují do centra pozornosti nejen národních výborů, ale všech společenských organizací Národní fronty.

Údaje ze sociologických a sociálně psychologických výzkumů ukazují, že existuje těsná souvislost mezi příslušností delikventa k partě a páchaným činem. Vliv party s negativním zaměřením se zvláště projevuje u prvního spáchaného trestného činu jedince. Bylo prokázáno, že drtivá většina mladistvých pachatelů se dopouští páchaní trestné činnosti v partách, přičemž škody způsobené pod vlivem party nebo v partě jsou zpravidla vyšší než hodnota ukradených věcí.

Mezi nejfrekventovanější činnosti delikventní mládeže patří výtržnictví, majetkově trestní činy a přečiny, dále příživnictví a přečiny narušující občanské soužití, ničení nebo poškození kulturních památek, nejčastěji pod vlivem alkoholu nebo požití drog. Motivační bází bývá zpravidla zjištěná zločinnost a agresivita.

Asociální chování či dispozice pramení především z nedostatků a vážných poruch socializace, selhání zvláště takového činitele socializace, jakým je rodina, ale i z nedostatečné koordinace při uplatňování výchovného působení rodiny, školy, pracoviště, Socialistického svazu mládeže či jiné organizace. Sociální prostředí, sociální vlivy jsou nesporně rozhodujícím procesem formování osobnosti s delikventním chováním, nelze přitom ovšem podcenit další okolnosti a podmínky, zejména biologické a psychické vlastnosti daného jedince (temperament, instinkt, vloh, schopnosti, vůle atd.).

Nedostatky socializačního procesu se projevují především ve vybavenosti charakterových vlastností, morálních kvalit a v hodnotové orientaci jedince.

Ukazuje se, a řada výzkumů to potvrzuje, že selhání procesu socializace v mikroprostředí, jímž je rodina, patří mezi nejzávažnější. Rodina, která je strukturně a funkčně dezorganizována, kde morální a světonázorová orientace je oslabena ve prospěch dominující orientace hmotné, kde citová výchova je značně zanedbávána, je základnou pro vývoj společensky nepřizpůsobivého jedince se sklonem porušovat morální a právní normy. „Vzájemné působení člověka a sociálního prostředí není jednostranným, nýbrž oboustranným procesem. Činnost člověka není jen formou realizace objektivně existujících možností, je výsledkem jeho reakce na působení okolního prostředí, na požadavky, které toto prostředí klade. Množství, obsah, intenzita působení, povaha požadavků, jakož i vlastnosti a zaměření reakcí osoby na toto působení ovlivňují obsah lidského jednání. V chování člověka dochází k syntéze těch prvků sociálního prostředí, které jsou realizovány v jeho jednání. Proces sociální adaptace spočívá v zajišťování adekvátnosti chování osoby k požadavkům sociálního prostředí („sociálnímu očekávání“) v mezích existujících možností a při dodržování stanovených sociálních norem (včetně norem právní povahy).“ [Jakovlev 1973: 174—5] Z uvedeného však nevyplývá, že člověk není vzhledem k sociálnímu prostředí svobodný. Může volit mezi způsoby chování nabízenými sociálním prostředím. Ale i tento výběr je závislý na kvalitě zaměření osobnosti a sociální kontrole jejího chování. V případě, že člověk je kladně sociálně orientován, zvyšuje se jeho schopnost jednat v souladu s konkrétními požadavky a normami morálky a v zájmu rozvoje jeho osobnosti. Negativní sociální orientace jedince naproti tomu vede k preferenci asociálních činů a k rozpadu celkového způsobu života s normální sociální situací a zásadami socialistické morálky. Tím se vytváří neadekvátní vztah mezi jedincem a normálním sociálním prostředím. Podmínky socialistické společnosti vytvářejí všestranné předpoklady k tomu, aby všichni její členové měli možnost vést čestný způsob života. Realizace této možnosti v pozitivním slova smyslu však závisí od celkové sociální a morální orientace jedince formovaného takovými činiteli, jako je rodina, škola, pracovní kolektiv a občanské soužití.

Výchovná prevence delikvence

Mnozí mladí lidé patřící do skupiny delikventů dělají značné potíže v pracovním kolektivu, zvláště pokud jde o pracovní disciplínu, produktivitu práce a soudružské soužití. Není divu, že se u některých mistrů a vychovatelů objevují značně různé názory na možnost převýchovy asociálně zaměřených je-

dinců. Jedni se domnívají, že patřičný účinek může mít jen větší trest, jiní naopak tvrdí, že mírný trest má lépe výchovně působit. Zkušenosti ukazují, že i k této otázce je nutno přistupovat vždy konkrétně a zejména umět tvůrčím způsobem využít pestré palety forem, metod a prostředků výchovné práce.

Důležité je, aby vychovatelé, mistři, stranické, odborové a svazácké organizace přistupovaly k delikventním jedincům (nebo jak je běžně v praxi nazýváme — obtížně vychovatelným jedincům) s přesvědčením o možnosti nápravy. V tom spočívá tajemství možného úspěchu, ale i hledání stále nových metod výchovného působení. S tímto přístupem pak souvisí další dimenze — chápání delikventního jedince nejen jako objektu výchovného působení, ale i jako subjektu. To není snadné už proto, že tito lidé nejsou vždy ochotni spolupracovat na vlastní převýchově.

Každá výchova, a zejména výchova obtížně vychovatelných jedinců nebo převýchova delikventů, vyžaduje trpělivost. V. I. Lenin v této souvislosti na adresu všech výchovných pracovníků řekl: „Výchova je dlouhá a těžká věc. Tady se to nedá vyřešit dekretem, k lidem se musí umět trpělivě přistupovat...“ [Lenin 1955: 477]. Často se stává, že někteří vychovatelé i mistři svalují všechny neúspěchy ve výchově na žáky nebo učně. Nejčastěji slyšíme tato slova: To je těžký případ, tady nic nepomůže, nic na něj nepůsobí. Tento přístup spíše charakterizuje rezignaci na uplatňování výchovného vlivu a na hledání adekvátnějších forem, metod a prostředků výchovné práce.

V běžné praxi je rozšířený takový postoj k delikventům, který lze charakterizovat jako pesimistický. Ve značné míře se opírá o určité neúspěchy aplikace konvenčních metod a forem ve výchovné práci a orientuje se převážně na kontrolu delikventního jedince. To je však pro resocializaci nedostatečné. Mladistvým delikventům je nutno vštěpovat soustavu správných myšlenek a představ o životě, vést je k tomu, aby si uvědoměle stavěli nějaký životní cíl v souladu s celospolečenskou potřebou, aby si osvojili nové vlastnosti a nové hodnotové a sociální zaměření.

Pro delikventního jedince je typické určité odchýlení od norem morálních a právních, určitá diskrepance mezi ním a prostředím. Právě proto je nutné využít vlivu kolektivu, zvláště pracovního. Vztahy vzájemné pomoci a spolupráce, vztahy vzájemné důvěry a přátelství charakteristické pro dobře fungující kolektivy mají silný vliv na chování každého jedince. Poznatky získané z výzkumů delikventní mládeže ukazují, že dobrý kolektiv s převládajícími vztahy spolupráce a pomoci, v němž nebylo místo pro lhostejnost a falešné kamarádství, je faktorem vysoce výchovným.

Zde je ovšem třeba připomenout, že výchovný vliv kolektivu bez koordinace dalších činitelů participujících na výchovném působení je málo efektivní. Upozorňoval na to i A. S. Makarenko: „Vezměte působení kolektivu na osobnost. Bude někdy dobré, někdy špatné. Vezměte individuální působení, rozhovor vychovatele s chovancem mezi čtyřma očima. Někdy to bude užitečné, někdy ale škodlivé. Žádný prostředek nemůžeme rozebírat z hlediska užitku nebo škody, je-li vzat odděleně od celé soustavy prostředků“ [Makarenko 1954: 83].

Z výchovné praxe je známo, že lepších výsledků dosahují ti vychovatelé a mistři v učňovských zařízeních, kteří kombinují vliv kolektivu s individuálním přístupem. Tyto dva faktory mají v procesu výchovy působit v těsné vazbě.

I zde dejme slovo významnému pedagogovi A. S. Makarenkovi. „Když vychováváme jednotlivou osobnost, musíme myslet na výchovu celého kolektivu. V praxi budou tyto úkoly řešeny jen společně a jen jedním společným způsobem. V každém okamžiku našeho působení na osobnost musí být toto působení

rozhodně také působením na kolektiv. A naopak, kdykoli se dostaneme do styku s kolektivem, bude to rozhodně také výchovou každé osobnosti patřící ke kolektivu“ [Makarenko 1954: 249].

Jednou z důležitých cest uplatňování pozitivního vlivu na mladé lidi s asociálním chováním a delikventy je jejich zapojování do různých činností, zejména v oblasti kulturní a tělovýchovné. Jako nejúčinnější se ukázalo jejich zapojování do různých forem soutěže a zájmové kulturní či tělovýchovné činnosti.

Má-li konkrétní zapojení do krátkodobých soutěží na mladé lidi značný vliv, pak pro delikventní mládež to platí dvojnásobně. Socialistické soutěžení implikuje řadu výchovných momentů. Učí lidi kolektivismu, překonávání překážek, poznávání své vlastní síly a schopností, podřizování se zájmům a cílům kolektivu, ukázněnosti, uvědomování si vlastní a kolektivní odpovědnosti. Ze zkušenosti víme a poznatky z výzkumu to plně potvrzují, že zapojování lidí do konkrétní činnosti, plné využití různých forem socialistického soutěžení patří mezi nejefektivnější prostředky výchovy člověka s požadovanými vlastnostmi a kvalitami, typickými pro socialistickou hodnotovou a sociální orientaci.

Výchova k právnímu vědomí

Zvláště důležitým faktorem, který má vliv na prevenci a převýchovu mladistvých delikventů, je právní výchova a právní propaganda. Dnes již nestačí pouhé šíření znalostí o státu, právu a normách pracovní a státní kázně, i když tyto znalosti jsou nezbytným předpokladem pro žádoucí chování. Je nutné využívat všech činitelů a prostředků k tomu, aby se všechny kategorie mládeže plně identifikovaly s ideou uvědomělé disciplíny a v praktické činnosti v tomto duchu jednaly. To předpokládá zkvalitnění veškerého výchovného působení, tj. zkvalitnění všech složek komunistické výchovy.

Když dnes zdůrazňujeme význam právní propagandy a právní výchovy, plní si uvědomujeme, že její úspěch je podmíněn i rozvojem světonázorové, morální, tělesné a estetické výchovy.

Právní propaganda a právní výchova jsou úzce spjaty nejen se světonázorovou, morální a estetickou výchovou, ale se všemi dalšími složkami komunistické výchovy, které se vzájemně doplňují a podmiňují. Vždyť socialistické právo a zejména šíření právních norem, přispívá k obohacení vědeckého světového názoru a ideou spravedlnosti se rozšiřuje oblast mravní výchovy. Socialistické právo usměrňuje člověka na společensky žádoucí jednání a učí ho odpovědnosti k socialistické společnosti.

Delikventi a mladí lidé s asociálními rysy představují jev, který je socialistické společnosti cizí. To však neznamená, že tento jev v socialistické společnosti zanikne sám od sebe, automaticky. Růst materiálního zabezpečení, i kulturní úroveň a uvědomění pracujících, jakož i zvyšování jejich mravního a právního vědomí, postupné překonávání nedostatků v ekonomické, politické, sociální a kulturní oblasti vytváří podmínky a předpoklady pro naplňování životních cílů mládeže a zdravý růst mladého pokolení. Tento proces však musí být v centru pozornosti rodiny, školy, pracovních kolektivů, organizací Národní fronty, zvláště Socialistického svazu mládeže. „Budeme pečovat o to, aby rostla účast mladých lidí na spoluvytváření naší cesty, na realizaci i kontrolu velkých úkolů výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Musí nám jít stále o to, aby si mládež byla vědoma své odpovědnosti před budoucností, aby svou lásku k rodné zemi vyjadřovala prospěšnou prací pro socialismus, aby spojovala hluboké city socialistického vlastenectví s proletářským internacionalis-

mem, aby byla připravena k budování a obraně socialistické vlasti. Strana věří v sílu a schopnost mladé generace a bude bdít a dbát, aby mladým lidem byly svěřovány odpovědné úkoly“ [Zpráva 1981: 32].

Z uvedeného zřetelně vyplývá, že těžiště právní výchovy a propagandy spočívá v prevenci. To je klíčový problém, který musí být trvale v popředí pozornosti a nelze jej řešit nárazově nebo pouze cyklem přednášek z oblasti státu a práva.

Velký význam pro právní propagandu mají i výsledky sociologických výzkumů, které se vztahují k otázkám delikventní mládeže. Sociologové, psychologové, pedagogové a právníci si dnes více než před lety uvědomují, že musí při výzkumu otázek této mládeže úzce spolupracovat. To předpokládá realizaci zásad interdisciplinárního přístupu.

Někdy se klade otázka, čím zde může sociologický nebo sociálně psychologický výzkum přispět. Jak lze vůbec přistupovat k výzkumu právního vědomí? Na tyto otázky se pokusil odpovědět sovětský badatel A. M. Jakovlev [1973].

Aplikujeme-li jeho přístup na podmínky mládeže, lze koncipovat výzkum právního vědomí mládeže v těchto rovinách:

- a) zjišťovat informovanost mládeže o právních otázkách (souhrn znalostí);
- b) zjišťovat, jak mládež (jednotlivé skupiny) hodnotí právní principy, kategorie a normy a jaký k nim má postoj;
- c) zkoumat, zda chování jednotlivých mladých lidí nebo sociálních skupin odpovídá existujícímu souhrnu právních znalostí a hodnocení.

V tomto přístupu jsou obsaženy tři aspekty: aspekt racionální (právní znalost), aspekt emocionální (citový vztah k právní normě) a aspekt činnostní (projev právního vědomí v jednání). Nejdůležitější je třetí aspekt, neboť v sobě zahrnuje přítomnost jak racionálního, tak i emocionálního prvku právního vědomí.

Zkoumání právního vědomí je složitou záležitostí. Ani při právní propagandě totiž nevystačíme s nějakým zjednodušením. Vztahy k právním normám mohou mít řadu variant [Jakovlev 1973: 206], viz tabulka 1.

Tabulka 1. Vztahy k právním normám

Racionální úroveň právního vědomí	Emocionální úroveň právního vědomí	Behaviorální úroveň právního vědomí
1. zná obsah normy	schvaluje požadavky normy (má k nim kladný vztah)	plní požadavky normy
2. zná obsah normy	neschvaluje požadavky normy (chová se k nim záporně)	neplní požadavky normy
3. nezná obsah normy		neplní požadavky normy
4. zná obsah normy	neschvaluje její požadavky	plní požadavky normy
5. nezná obsah normy		plní požadavky normy
6. zná obsah normy	schvaluje požadavky normy (chová se k nim kladně)	neplní požadavky normy

První tři varianty tabulky jsou jasné. Čtvrtá varianta může být výsledkem toho, že na chování jedince nepůsobí požadavky právní normy jako takové, ale

jen její sankce. Pro většinu případů jsou však charakteristické poslední dvě varianty. Odhalení mechanismu chování těchto dvou typů vyžaduje podrobnější rozbor a vysvětlení. U pátého typu je nutno všechny konkrétní případy analyzovat z hlediska procesu socializace, naproti tomu u šestého případu je nutno objasňovat některé aspekty specifických psychologických procesů neutralizace a racionalizace. Vzniká však jiná otázka: Je vůbec možné nevědět o určitém právním předpisu a přesto s ním koordinovat své jednání? Je to možné tehdy, je-li obsah normy bezprostředně spjat s objektivními charakteristikami těchto norem chování, názorů a představ, které tvoří nedílnou součást kultury, v jejímž rámci se jedinec utváří a vyvíjí svou sociální činnost. Lze dokázat, že většina našich lidí se nedopouští trestné činnosti nikoli proto, že mají zvláštní právnické vzdělání, ale proto, že základní pravidla socialistického soužití a normy socialistické morálky úzce souvisí s právními normami. Osvojuje-li si člověk tato pravidla jako prvek socialistické kultury, dodržuje i právní normy. Na tomto příkladě je nejlépe možno demonstrovat úlohu dobrého fungování všech činitelů socializace jedince, v němž si osvojuje i systémy norem, pravidel a zásad socialistické morálky a kultury. Současně to dokazuje nezbytnost uplatňování komplexního přístupu ve výchovném působení na mladé lidi, realizace všech složek komunistické výchovy.

Všechny tyto různé případy, které jsou zobecněním poznatků z praktické činnosti, dostatečně ukazují, že ve výchově nelze postupovat podle nějakých předem daných šablon, že je nutné vždy a důsledně uplatňovat diferencovaný a komplexní přístup využití znalostí práva, pedagogiky, psychologie a sociologie.

Literatura

- Faltin, M.: *Delikvence dětí a mladistvých*. Bratislava, SPN 1972.
 Jakovlev, A. M.: *Zločinnost a sociální psychologie*. Praha, Orbis 1973.
 Lenin, V. I.: *Spisy, sv. 30*. Praha, Svoboda 1955.
 Makarenko, A. S.: *Spisy, sv. 5*. Praha, SPN 1954.
 Štípek, J.: *Delikvence dětí a mládeže v ČSSR*. Praha, ÚŠI-MŠ ČSSR 1974.
 Štípek, M. — Chaloupka, L. — Oplová, A.: *Negativní jevy v životě dětí a mládeže*. Impuls 1980, č. 3.
 Švancar, Z. — Suchý, O.: *Mládež a kriminalita*. Praha, Melantrich 1972.
 Vaniš, L.: *Problémy převýchovy*. Praha, Naše vojsko 1974.
Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XV. sjezdu KSČ a další úkoly strany, přednesená generálním tajemníkem ÚV KSČ soudruhem Gustávem Husákem na XVI. sjezdu KSČ. Praha, Svoboda 1981.

Резюме

А. Фазик: Правонарушение и молодежь. Вклад в решение строгих явлений жизни молодежи

Социалистическое общество создает оптимальные условия для развития и формирования социалистического человека и нового образа жизни. Это высокая и сложная задача, решение которой требует единого действия всех воспитательных факторов, в частности семьи, школы и других организаций, участвующих в воспитании молодого человека. Эти моменты были подчеркнуты на XV и XVI съездах КПЧ.

Однако социалистическое общество не в состоянии полностью ликвидировать и абсолютно предотвратить возможность возникновения некоторых явлений, находящихся в противоречии с его целями и интересами. Это, в частности, явления, которые носят антисоциальный характер и в поведении людей проявляются в форме ярко выраженного эгоизма, т. е. как антиобщественные действия. Такая ярко выраженная антисоциальность в ориентации молодого человека приводит часто к деятельности, обозначаемой в юридической литературе как деликт, правонарушение.

Проблематика правонарушения стала в последние годы серьезной задачей, которой уделяют свое внимание юристы, психологи, социологи и педагоги. В данной статье автор дает общую характеристику молодых правонарушителей, подробно анализирует их социально-психологические признаки и социально-демографические факторы, содействующие возможности возникновения или сохранения противоправной деятельности.

Предпосылкой возникновения правонарушения являются не только некоторые личностные характеристики молодого человека, такие как склонность к агрессивности, к насильственным действиям и др., а прежде всего недостатки и серьезные дефекты в процессе социализации, недостатки в координации факторов воспитания, особенно семьи, школы, молодежной организации и пр.

В дальнейшем разделе статьи дается более глубокий анализ подходов к молодым правонарушителям, необходимости применения адекватных форм и методов воспитательной деятельности и влияния коллектива на перевоспитание молодых людей с анти-социальной ориентацией. Одним из эффективных средств перевоспитания молодых правонарушителей является их привлечение к различным соревнованиям, к любительской, культурной и особенно физкультурной деятельности.

В заключение статьи автор затрагивает вопросы правовой пропаганды и правового воспитания. Центр тяжести этой деятельности находится в области предупредительной деятельности. Одновременно освещаются возможности изучения правового воспитания и возможности практического использования достигнутых результатов.

Summary

Fazik A.: Delinquency and Youth. Contribution to Solving Negative Phenomena in the Life of the Youth

Socialist society creates optimal conditions for the development and formation of the socialist man and the new way of life. It is an exacting and complex task whose solution requires a uniform operation of all educational factors, particularly of the family, the school, and other institutions participating in the education of the young individual. These facts were emphasized by the 15th and the 16th Congress of the Communist Party of Czechoslovakia.

However, it is not within the reach of our socialist society fully to eliminate or entirely to prevent the rise of certain phenomena contradictory to its goals and interests. This applies especially to phenomena of an asocial character manifesting themselves in the behaviour of people in the form clean-cut egoism, i. e. as anti-social behaviour. Such an explicit asocial streak in the young man's or woman's orientation usually results in activities designated in juristic literature as a delict.

Of recent years, the problems of delinquency have grown into a serious task engaging lawyers, psychologists, sociologists and pedagogues. The present paper brings a general characterization of delinquent young individuals, as well as a detailed analysis of their social-psychological features and sociodemographic factors which have a bearing upon the possibility of the origin or continuance of delinquency.

Preconditions of the rise of delinquency involve not only some personality characteristics of the young man or woman — such as a tendency to aggressiveness, to violence, etc. — but, above all, shortcomings and serious defects in the process of socialization, as well as an insufficient coordination of educational factors; this concerns especially the family, the school, the youth organization, etc.

Approaches to delinquent youth, the necessity of applying adequate forms and methods of educational work, and the influence exerted by the collective upon the re-education of young people with an asocial orientation are subjected to thorough-going analysis in the following part of the paper. One of the effective means of re-educating young delinquents is their involvement in various competitions and in interest, cultural and especially physical-training activities.

In conclusion the paper deals with legal propaganda and education. In this connection, greatest stress is laid on prevention. Also the possibilities of legal-education research and of applying the ensuing knowledge in practice are referred to.